

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

"Inson odobida aks etuvchi fe'l-atvor"

Umumiy o'rta ta'lim maktab 7-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan dars materiallari

Mavzuning nazariy asoslari

Insonning odobi va fe'l-atvori uning shaxsiy kamoloti hamda jamiyatdagi o'rnini belgilaydi. Inson odobli bo'lsa, atrofdagilarning hurmatini qozonadi va ular bilan yaxshi munosabatlar o'rnatadi.

Fe'l-atvor nima?

Fe'l-atvor — bu insonning kundalik xatti-harakatlari, so'zlari va munosabatlari orqali namoyon bo'ladigan xarakteridir.

Nima uchun muhim?

Yaxshi fe'l-atvor adolat, ishonch va hamjihatlikni mustahkamlaydi. U insonga go'zal xulqni shakllantirishga va adolatli munosabatlar o'rnatishga yordam beradi.

Asosiy tushunchalar

Rostgo'ylik

Shaxsning ma'lumotni haqiqatga mos, xolis va buzmaganda bayon qilish qobiliyati. Ishonchli ijtimoiy munosabatlarga asos bo'ladi va adolatli qarorlar qabul qilish uchun zamin yaratadi.

Va'daga vafo qilish

Shaxsning o'z zimmasiga olgan majburiyatlarni o'z vaqtida va to'liq bajarish mas'uliyati. Va'da bajarilmasa, ishonch yo'qoladi va munosabatlar buziladi.

Kechirimlilik

Shaxsning boshqalar sodir etgan xatolarni tushunib, ulardan o'ch olish yoki adovat saqlashdan voz kechish fazilati. Ijtimoiy barqarorlik va munosabatlarni tiklashda muhim axloqiy mezon.

Adolatsizlik

Qaror yoki harakatlarning shaxsiy manfaat yoki noqonuniy omillar asosida qabul qilinishi. Ishonchning yo'qolishiga, huquqlarning poymol etilishiga va korrupsiyaviy munosabatlarga sabab bo'ladi.

Axloqning oltin qoidasi

"Boshqalar senga qanday munosabatda bo'lishlarini istasang, sen ham ularga shunday munosabatda bo'l!"

Ushbu tamoyil axloqiy va huquqiy munosabatlarning umuminsoniy qoidasi bo'lib, o'zaro hurmat, tenglik va adolat mezonlariga tayanadi. U shaxsdan o'z xatti-harakatlarini boshqalar nuqtayi nazaridan baholashni hamda ularga nisbatan adolatli bo'lishni talab qiladi.

O'zaro hurmat

Har bir shaxs boshqalarga o'zi kutgan munosabatni ko'rsatsa, jamiyatda hurmat mustahkamlanadi.

Tenglik

Bu qoida ijtimoiy munosabatlarda tenglik tamoyilini ta'minlaydi va adolatli muhit yaratadi.

Hamkorlik

Agar har kim bu qoidaga amal qilsa, jamiyatda ishonch, hamkorlik va barqarorlik mustahkamlanadi.

Aks holda, ya'ni shaxs o'z manfaatini ustun qo'yib, boshqalarga nisbatan adolatsizlik qilsa, ijtimoiy ziddiyatlar kuchayadi va huquqiy tartib buziladi.

Halollik va va'daga vafo

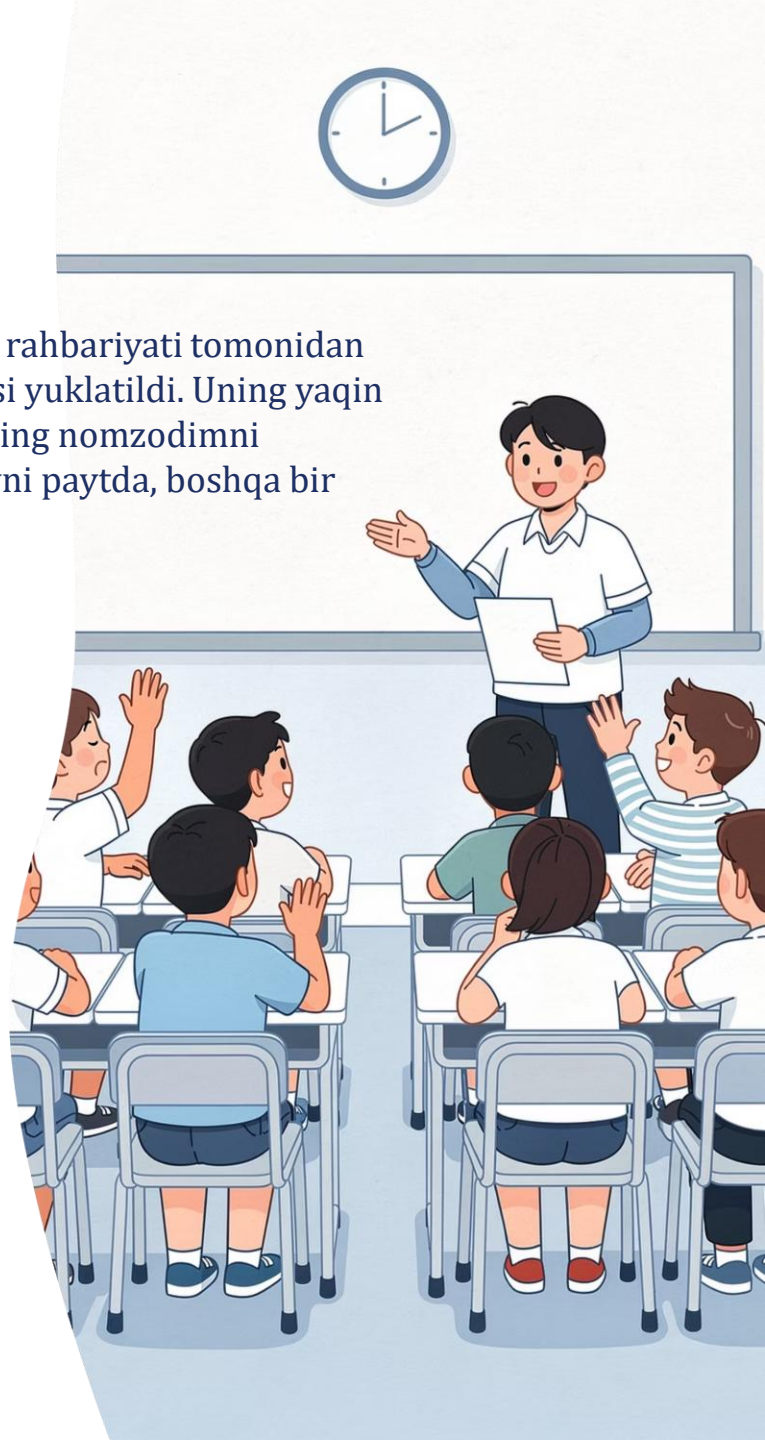
Vaziyat: 31-maktab, 7-"A" sinfi. Sinf sardori Dilshodga maktab rahbariyati tomonidan fan olimpiadasiga sinfdan nomzodlarni adolatli tanlash vazifasi yuklatildi. Uning yaqin do'sti Shohruh esa tayyorgarligi past bo'lishiga qaramay, "mening nomzodimni qo'shsang, senga keyin yordam beraman", deb iltimos qildi. Ayni paytda, boshqa bir o'quvchi — Nilufar eng yuqori natijalarni ko'rsatayotgan edi.

Tahlil

Dilshod ikki tanlov orasida qoladi: **shaxsiy munosabat** (do'stlik) va **xizmat burchi** (adolatli tanlov). Agar u do'stiga yon bossa, bu tenglik tamoyilini buzadi va tanlov jarayonida korrupsiyaviy holat yuzaga keladi.

Muhokama savollari:

1. Dilshod qanday ikki qaror o'rtasida qoldi?
2. Shohruhning taklifi qanday adolatsizlikka olib kelishi mumkin?
3. Nega rostgo'ylik ba'zan qiyin qaror sanaladi?
4. Siz uning o'rnida bo'lganingizda qanday qaror qabul qilardingiz?

2-MISOL

Kechirimlilik va adolat muvozanati

Vaziyat: 12-maktab, 7-"B" sinf. O'quvchi Jasur sinf jurnaliga ruxsatsiz kirib, o'z bahosini o'zgartirib qo'ydi. Bu holatni sinfdoshi Mehribon ko'rib qoldi. Jasur undan: "Iltimos, hech kimga aytma, men xatoimni tushundim", deb so'radi.

Kechirimlilik

Agar Mehribon bu holatni yashirsa, u shaxsiy munosabatni ustun qo'ygan bo'ladi, lekin bunda adolat va qoida buziladi.

Adolat

Agar u bu haqda xabar bersa, adolat tiklanadi, biroq bu ularning shaxsiy munosabatlariga ta'sir qilishi mumkin.

Muhim savol: Kechirimlilikni qay darajada qo'llash kerak va qachon javobgarlik ustun bo'lishi shart?

Muhokama uchun: Kechirimlilik va adolat o'rtasida qanday farq bor? Nega ayrim hollarda kechirish to'g'ri emas deb hisoblanadi? Agar Mehribon sukut saqlasa, bu qanday oqibatlarga olib kelishi mumkin?

3-MISOL

Adolatsizlik: G'ayriqonuniy foydalanish

Vaziyat: Maktabga yangi sport anjomlari olib kelindi. Mas'ul o'qituvchi ularni taqsimlashda o'zining qo'shimcha mashg'ulotlariga qatnaydigan o'quvchilarga ustunlik berdi, boshqa o'quvchilar esa anjomlardan foydalana olmadi.

Tahlil

Bu holatda jamoat resursi (maktab mulki) adolatsiz taqsimlangan. Shaxsiy manfaat (o'z guruhiga yon bosish) ustun qo'yilgan. Bu — korrupsiyaviy xulq-atvorning oddiy ko'rinishi, ya'ni resurslarni xolis taqsimlamaslikdir.

Muhokama savollari:

1. Bu vaziyatda resurslar qanday taqsimlandi va buni adolatli deb hisoblash mumkinmi?
2. Nega jamoat mulki barcha uchun teng taqsimlanishi kerak?
3. Bu holatni korrupsiyaviy xulq-atvorga o'xshatish mumkinmi?
4. Adolatli taqsimot uchun qanday mezonlar bo'lishi lozim?

4-MISOL

Rostgo'ylik va yolg'on: qaror qabul qilishga ta'siri

Vaziyat: 20-maktab, 7-"V" sinf. Sinfda ekskursiyaga borish masalasi muhokama qilinmoqda. Mas'ul o'quvchi Akmal qatnashchilar sonini ko'paytirish maqsadida, ba'zi o'quvchilar qarshi bo'lishiga qaramay, "hamma rozi bo'ldi" deb yolg'on ma'lumot berdi.

- Akmal "hamma rozi bo'ldi" deb noto'g'ri axborot taqdim etdi.
- O'qituvchi noto'g'ri axborot asosida xulosa chiqardi va ba'zi o'quvchilarning fikri e'tiborga olinmadi.
- Bu — axborotni buzib ko'rsatish orqali ta'sir o'tkazishning bir ko'rinishi bo'lib, halollik prinsipi buzildi.

Agar har kim axborotni o'z manfaati yo'lida o'zgartirsa, jamoada ishonch yo'qoladi va adolatli qarorlar qabul qilib bo'lmaydi.

Rostgo'ylikning qadri: tamoyil va natija o'rtasidagi tanlov

Vaziyat: 24-maktab. Imtihon vaqtida ayrim o'quvchilar javoblarni telefon yordamida topishdi va yuqori ball olishdi. O'quvchi Zuhra esa bu usuldan foydalanmadi va o'z bilimiga yarasha o'rtacha ball oldi.

Qisqa muddatli istiqbol

Qisqa muddatda Zuhraning qarori samarasizdek tuyulishi mumkin — boshqalar yuqori ball oldi. Ammo u vijdoniga xilof ish qilmadi va o'z bilimiga tayandi.

Uzoq muddatli istiqbol

Zuhraning tutumi kelajakda o'ziga bo'lgan ishonchni, mustaqillikni va haqiqiy bilimlarni shakllantiradi. Natijadan ko'ra unga qanday yo'l bilan erishilgani muhimroq.

Rostgo'ylik insonning kelajagiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va halol raqobat madaniyatini shakllantiradi.

Muhokama uchun: Nima uchun natijadan ko'ra unga qanday yo'l bilan erishilgani muhimroq? Rostgo'ylik insonning kelajagiga qanday ta'sir ko'rsatadi? Siz shunday vaziyatga tushib qolsangiz, qanday qaror qabul qilardingiz?

Xulosa

Inson xulq-atvorining shakllanishida rostgo'ylik, va'daga vafo, kechirimlilik va adolat muhim o'rin tutadi. Bu fazilatlar insonga ishonchli, mas'uliyatli va odobli bo'lish imkonini beradi.

Rostgo'ylik – ishonchli munosabatlarning poydevori

Va'daga vafo – mas'uliyat va ishonchning belgisi

Kechirimlilik – ijtimoiy barqarorlik kaliti

Adolat – tenglik va huquqning asosi

Farzandlar yoshligidanoq bu qadriyatlarni o'z hayotlarida qo'llashni o'rgansa, kelajakda odobli, adolatli va korrupsiyadan xoli jamiyat qurishga hissa qo'shadilar.